

Ponder

49

MEDEDELINGENBLAD VAN DE STICHTING TOT BEVORDERING DER NOTARIËLE WETENSCHAP

SEPTEMBER 2025

MAASTRICHT EEN AKTE VOOR HET FAMILIEWAPEN | PAO NADER TOEGELICHT
VERBODEN BESCHIKKINGEN IN EEN SPAGAAT | HET SIGNET DOOR DE PAUS BENOEMD

Stichting tot bevordering der
Notariële Wetenschap

Schenken en nalaten aan de Notariële Stichting

Graag maak ik als penningmeester van de Notariële Stichting (officieel Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap) de lezers van Ponder attent op de mogelijkheid om te schenken aan de Stichting. De Stichting is een erkend goed doel en door de Belastingdienst aangemerkt als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Donaties zijn aftrekbaar van de inkomsten- of vennootschapsbelasting. Het RISN is 2963449. Donateurs van een ANBI mogen hun giften aftrekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting. De Belastingdienst maakt bij schenkingen een onderscheid tussen gewone giften en periodieke giften. Gewone giften zijn donaties aan een goed doel die niet zijn vastgelegd. Het maakt daarbij niet uit of de schenking eenmalig of doorlopend is. Bij uw belastingaangifte kunt u alle gewone giften aan diverse doelen bij elkaar optellen. Voor de aftrek van gewone giften bestaat een drempelbedrag en een maximum. De drempel is 1% van uw drempelinkomen, met een minimum van 60 euro. Elke gift boven dit bedrag mag u aftrekken. U mag maximaal 10% van uw drempelinkomen aan gewone giften aftrekken.

De oudste jeton uit de collectie van de Stichting. Deze moet rond 1685 worden gedateerd. Op de voorzijde is Lodewijk XIV, de Zonnekoning, afgebeeld.

Natuurlijk bestaat er ook de mogelijk om in uw testament de Notariële Stichting op te nemen. Mochten er vragen zijn over bovenstaande dan kunt u natuurlijk contact opnemen met de conservator van de Stichting (020-6756479).

Martin Schoenmaker

Om in aanmerking te komen voor de aftrek van periodieke giften, moeten de donateurs en de ANBI de gift vastleggen in een schenkingsovereenkomst. Periodieke giften zijn volledig aftrekbaar van het belastbaar inkomen. Van een periodieke gift is sprake wanneer met een schenkingsovereenkomst is vastgelegd dat een donateur gedurende minimaal vijf jaar jaarlijks een vast bedrag schenkt. Voor periodieke giften geldt geen drempelbedrag, maar wel een maximum van € 250.000. Een periodieke gift heeft ook voor de Notariële Stichting voordelen. Het is namelijk voor een periode van ten minste vijf jaar verzekerd van uw steun.

Toegang tot de cultuurhistorische collectie van de Stichting

Een belangrijk deel van de cultuurhistorische collectie van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap is ook online te bewonderen. Surf naar de homepage www.notarielestichting.nl en klik op het blok Catalogus collectie. Met de zoekfunctie kunt u vele schatten van de Stichting bewonderen!

Op de deksel van het "alleraardigst gezelschapspel voor Jong en Oud" Publieke Verkoop is een boelhuis afgebeeld. Voor het huis is een podium waarop de veilingmeester en zijn assistent de gehele inboedel van het huis kunnen aanprijzen.

Op de kaarten ziet men de aangeboden goederen en hun waarde. De piano zal van slechte kwaliteit zijn, want de wieg is duurder.

"Ponder" volgens Van Dale:

Unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder: Mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, Van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 675 6479
E-mail: info@notarielestichting.nl
Website: www.notarielestichting.nl
ING-rekeningnummer: NL41 INGB 0000 5547 04

Redactie: Daan Meijer, conservator Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap

Lay-out/productie: FVM'Design, Francien van Maasdijk

Foto's:
omslag : Anne Roos
p. 2, 3, 4, 10 : Anne Roos
p. 5 : ChatGTP
p. 6 : Bijlage notariële akte A.M. Ruijters d.d. 4 februari 1751
p. 7 : Rijksmuseum, Amsterdam
p. 9, 13 : Public Domain, Wikimedia Commons
p. 11 : Eigen foto Rik de Jonge
p. 14, 19 : Notariële Stichting
p. 15 : eigen foto Rosalie Koolhoven
p. 16 : eigen foto Michelle Michels
p. 17 : Utrechts archief en Nationaal archief
p. 18 : Archief Luijten, ondergebracht bij de Notariële Stichting
p. 19 : Kees van Rietschoten

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door: Vereniging Rembrandt te Den Haag
Het Cultuurfonds te Amsterdam
Het Concertgebouw Fonds te Amsterdam

Aan dit nummer werkten mee: Julia van de Boel, student-assistent Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap | Wouter Burgerhart, voorzitter Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap en bijzonder hoogleraar Fiscale aspecten van de notariële rechtspraktijk Rijksuniversiteit Groningen | Tos Hartman, vrijwilliger Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap | Caspar van Heel, rechts historicus, van 1974 tot 2006 werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel | Rosalie Koolhoven, gastonderzoeker Rijksuniversiteit Groningen - Faculteit Rechtsgeleerdheid (PriNo) & zelfstandig gevestigd als vertrouwenspersoon en mediator. | Daan Meijer, conservator Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap | Michelle Michels, universitair docent bij de afdeling Notarieel Recht van de Universiteit Leiden | Lizanne Schipper, freelance journalist | Martin Schoenmaker, penningmeester Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap en medewerker Radbouduniversiteit en Universiteit Utrecht | Stefan Vrancken, toegevoegd notaris verbonden aan het kantoor Team Notarissen te Maastricht en historicus/ genealoog

ISSN: 1385-7428

Inhoud

Schenken en nalaten aan de Notariële Stichting 2 Martin Schoenmaker

Ten Geleide 4 Wouter Burgerhart

Ethiek voor het notariaat 5 Julia van de Boel

Het wapen van de Maastrichtse notarisfamilie Schaepen 6 Stefan Vrancken

PAO nader toegelicht 10 Lizanne Schipper
Spagaat tussen bescherming en testeervrijheid

Van der Jagt, de notaris die schrijft en dicht 14 Daan Meijer

Ars Notariatus 15 Rosalie Koolhoven
Worstelingen om de Arbeitseinsatz van studeerenden in oorlogstijd (1940-1945)

Ars Notariatus 16 Michelle Michels
Meerouderschap en het erfrecht

Het signet van de notaris (46) 17 Caspar van Heel
Pauselijke notarissen

Emile Luijten 18 Tos Hartman
Notaris, hoogleraar, advocaat en trotse Zuid-Limburger

Imponderabilia 19 Daan Meijer

Op de cover van Ponder 49:
L'age d'or
Gewassen pentekening van Charles Tranchand (1884-1955). Tranchand werd geboren in de Franse stad Angers. Voor de plaatselijke École de Notariat tekende rond 1910 hij acht pentekeningen met verschillende onderwerpen uit het notarisambt. Op deze tekening is de Gouden Eeuw van de notaris afgebeeld: veel papier, veel werk!

Ten Geleide

Terwijl ik dit schrijf zullen vele lezers van de Ponder waarschijnlijk al met vakantie zijn. Ook het bureau van de Stichting is vanwege het zomerreces gesloten. Mijn vakantie staat voor de deur en dit is een van de laatste klusjes voor vertrek. Tegen de tijd dat u dit leest is men in de notariële wereld weer volop aan de slag. Ook de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap draait weer op volle toeren.

Studenten notarieel recht zullen naar de Stichting blijven komen: Zo zal Studievereniging V.I.V.A. haar jaarlijkse bestuursoverdracht houden in onze kapel. Eerstejaars studenten van de Universiteit Leiden zullen een kennismakingsbezoek brengen. Een kahoot-quiz leert hen over de rijke traditie van het (Latijnse) notariaat. En masterstudenten van de succesvolle notariële *Topclass* krijgen in de kapel een extracurriculair college.

Maar de Stichting is er niet alleen voor studenten. Ook promovendi en universitaire medewerkers zullen de kapel blijven bezoeken. Bijvoorbeeld voor onze bibliotheek, want die bevat unieke uitgaven. Daarover later meer. Dat academici graag geziene gasten bij de Stichting zijn, is onder meer te zien aan het succes van het 3F-symposium. Komend jaar zullen voor de vijfde keer jonge promovendi en pas gepromoveerden uit Nederland (en Vlaanderen) bijeenkomen om met elkaar te spreken over hun onderzoek en ervaringen. Hoogleraren en hoofddocenten blijven een keer thuis; het is een onderonsje van de jonge onderzoekers. Het is een feestje van en voor de toekomst van de (notariële) wetenschap. In 2022 begon het symposium met 13 deelnemers; dit jaar waren er al meer dan 40 bezoekers!

Wandbord uit 1927 voor het koperen ambtsjubileum van de Rotterdamse notaris A.B. Dam.

Maar ook de beroepsoefenaar is natuurlijk van harte welkom. Het kwalitatief hoogstaande en veel geprezen postacademisch onderwijs dat de Stichting organiseert is er voor de (kandidaat-)notaris. Mijn medebestuurleden en ik bespeuren wel dat er sinds corona minder animo is voor het fysieke onderwijs. Dat is natuurlijk goed te verklaren: de techniek biedt inmiddels zoveel mogelijkheden dat ook op andere manieren het onderwijs gevolgd kan worden. We willen niet afwachten en daarom hebben we afgelopen voorjaar onze eerste hybride cursus met Sabine Heijning als docent verzorgd. Deelnemers kunnen kiezen om op de Stichting de cursus te volgen of vanuit de eigen omgeving via een gesloten YouTube-kanaal. Dat is goed bevallen. Ook de deelnemers op afstand konden participeren aan het onderwijs. Dit najaar bieden we vijf hybride cursussen aan. Op pagina 13 van deze Ponder is het complete onderwijsprogramma opgenomen.

Ik kom nog even terug op onze unieke bibliotheek. Om de bibliotheek voor meer gebruikers open te stellen heeft de Stichting het initiatief genomen met het opzetten van een digitale bibliotheek voor bepaalde uitgaven. Het betreft publicaties die niet digitaal beschikbaar zijn en die normaliter niet digitaal beschikbaar komen, maar die

wel belangrijk kunnen zijn voor de notariële jurist (zowel in de praktijk als in de academie). De digitale omgeving van de Stichting (die tot stand komt met diverse partners, zoals de KNB en Kluwer) is in testfase, maar dit najaar zullen de lezers nader worden geïnformeerd. Houd onze nieuwsbrief in de gaten!

Ik krijg helaas maar één pagina schrijfruimte in de Ponder, anders was ik wel uitgebreid ingegaan op onze nieuwe website, het aankomende lustrum (de Stichting wordt in 2026 75 jaar oud), de succesvolle ethiek-colleges die we samen met de KNB organiseren, de Stichtingsrubriek in het WPNR en de bijzondere uitgaven die verschijnen in de reeks *Ars Notariatus*. U wordt vanzelfsprekend op de hoogte gehouden en bent u van mening dat het werk van de Stichting waardevol is vergeet dan niet om straks het donatieverzoek, dat binnenkort in uw mailbox ploft, te honoreren. Niet alleen de penningmeester zal daar blij mee zijn. Ik hoop dat velen de Stichting fysiek of digitaal blijven vinden, want voor de notariële wereld is er geen gelijke in Nederland. Ik wens u een vruchtbaar najaar!

Wouter Burgerhart
voorzitter

Ethiek voor het notariaat

De ethiek hoort traditioneel toe aan het domein van de filosofie. De grondlegger van de ethiek, wijsgeer Socrates, stelde dat “Hogere wijsheid is het verschil kunnen zien tussen goed en kwaad.” De ethiek heeft ook zijn weg gevonden naar het notariaat. De notaris dient ethisch te handelen en krijgt in de praktijk te maken met ethische dilemma's. Zoals uit het preadvies van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie uit 2010 blijkt, moet worden gestreefd naar een ‘goede notaris’.

Na het succes van de eerdere collegecyclussen over ethiek, wordt ook dit najaar in samenwerking met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie stilgestaan bij dit thema. De drie online colleges van een uur hebben elk betrekking op een ander rechtsgebied, maar besteden aandacht aan de ethische aspecten van de rol en het optreden van de (kandidaat-)notaris.

De aftrap van de collegecyclus vindt plaats op 25 november 2025, wanneer Roel Westrik, universitair hoofddocent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, in beeld verschijnt om te spreken over de ethische aspecten van het appartementsrecht. Daarbij wordt onder meer besproken wat een (kandidaat-)notaris dient te doen bij een niet goed functionerende VvE.

Rick Weijers, universitair docent en promovendus aan de Universiteit Leiden, krijgt op 9 december 2025 het woord. Hij zal uitweiden over het beleggings-

verbod voor de (kandidaat-)notaris. De – niet altijd heldere – normen die daarover uit de parlementaire geschiedenis, jurisprudentie en wettekst volgen, worden besproken.

Last but not least, sluit Jeroen Rheinfeld, bijzonder hoogleraar agrarisch recht aan de Rijksuniversiteit Groningen, de cyclus op 16 december 2025 af met een college over de ethiek rond (vermeende) grondspeculatie. Daarbij geeft Rheinfeld aan waarop de (kandidaat-)notaris dient te letten bij de koop en verkoop van stukken grond. Bovendien bestaan er mogelijk ethische aspecten die notariële aandacht verdienen, als de koop of verkoop juridisch gezien in orde is. Ook daarbij wordt stilgestaan.

Dat de ethiekcyclus afgelopen jaar een succes was blijkt wel uit de cijfers. De colleges zijn toen herhaald en in totaal hebben ruim 700 (kandidaat-)notarissen de reeks gevolgd. We hopen dit jaar weer veel notariëlen van een leerzame en interessante collegecyclus te voorzien. Zoals Socrates immers zei: “Er is maar één goed, kennis, en één kwaad, onwetendheid.”

Julia van de Boel

Online college-cyclus Ethiek van de KNB en de Notariële Stichting

Dinsdag 25 november 2025, 12.00-13.00

Mr. R. Westrik, universitair hoofddocent Erasmus Universiteit Rotterdam: ethische aspecten van het appartementsrecht

Dinsdag 9 december 2025, 12.00-13.00

Mr. H.J. Weijers, universitair docent en promovendus Universiteit Leiden: het beleggingsverbod

Dinsdag 16 december 2024, 12.00-13.00

Prof. mr. dr. J.W.A. Rheinfeld, bijzonder hoogleraar agrarisch recht Rijksuniversiteit Groningen: grondspeculatie

Aanmelden kan via het NotarisNet. Meer informatie volgt via nieuwsbrieven en sociale media.

Het wapen van de Maastrichtse notarisfamilie Schaepen

In de vestingstad Maastricht vervulde het notariaat een belangrijke rol in het maatschappelijk leven. Hierdoor had het notariaat zich daar sterk kunnen ontwikkelen. Vóór de verovering van de stad door de Franse revolutionaire legers in 1794, en de daaropvolgende Franse annexatie in 1795, werden Maastrichtse notarissen voor vrijwel alles bezocht. De meest interessante notariële akten zijn de attestaties en declaraties, waarbij door één of meerdere personen een verklaring werd afgelegd omtrent zaken die gezien, gehoord of bijgewoond waren. Die akten werden opgemaakt op verzoek van personen voor wie in een procedure de betreffende verklaring van belang kon zijn. Deze akten geven vaak een intiem inkijkje in het persoonlijke leven van Maastrichtenaren.

Een Maastrichtse notarisdynastie

In de zeventiende en achttiende eeuw kende Maastricht diverse families waarbinnen het notarisambt erg geliefd was. Eén van die families was de familie Schaepen. In 1751, toen de hoogtijdagen van deze notarisdynastie voorbij waren, en geen enkel lid van de familie nog het notarisambt bekleedde, bleek het noodzakelijk te zijn om over bewijsstukken te kunnen beschikken met betrekking tot het door de familie gevoerde wapen. De gebroeders Arnoud Hendrick Tackoen, lid van de Soevereine Raad van Roermond, en Godefroid Gaspar Tackoen, advocaat van de Grote Raad van Mechelen, waren zonen van Anna Adriana Schaepen. Hun moeder was een dochter van Hendrick Michiel Schaepen (notaris in de periode 1669-1703), een kleindochter van Hendrick Schaepen (notaris in de periode 1652-1676), een achterkleindochter van Gerard Pamel (notaris in de periode 1609-1637), een zus van Godefridus Schaepen (notaris in de periode 1700-1737) en een nicht (oomzegster) van Reinier Schaepen (notaris in de periode 1682-1717).

Het wapen van de familie Schaepen

Op 4 februari 1751 bracht de vierenzestigjarige Anna van Gulpen, weduwe van notaris Godefridus Schaepen, en daarmee dus een aangetrouwde tante van de gebroeders Tackoen, een bezoek aan de Maastrichtse notaris Adamus Matthias Ruijters. Haar echtgenoot Godefridus Schaepen was niet enkel notaris geweest. Hij had een lange reeks van functies bekleed. Zo was hij gezworen raad van Maastricht geweest, evenals stadhouder van het Luiks Hooggerecht in Maastricht, schout van Eben en Emael, schepen en griffier van Mopertingen en schepen van Neerharen, Vlijtingen, Heer en Hees. Over belangenverstrengeling gesproken. Op verzoek van de gebroeders Tackoen legde hun tante een verklaring af over het wapen van de familie Schaepen. Bij de akte die notaris Ruijters die dag passeerde, hoort een

Franse troepen zijn op weg naar Maastricht. Na een zwaar bombardement moest Maastricht op 7 mei 1748 capituleren. Tijdens het bombardement zouden de ramen met het wapen van de familie Schaepen zijn gesneuveld.

‘In Maastricht was het notarisambt binnen bepaalde families bijzonder geliefd’

bijlage, namelijk een tekening van het familiewapen. Over die tekening verklaarde Anna van Gulpen dat de tekening overeenstemde met het wapen dat haar overleden echtgenoot altijd had gevoerd. Wie de tekening had gemaakt, dat wordt niet vermeld. Van haar echtgenoot en diens bloedverwanten had Anna altijd gehoord dat dit wapen sinds mensenheugenis publiekelijk en ongestoord was gevoerd door de familie. Ook verklaarde Anna dat het familiewapen was geschilderd op diverse ramen in het huis dat afkomstig was uit de nalatenschap van haar schoonouders. Dit huis, gelegen op de Grote Gracht in Maastricht, was ook een reeks van jaren door Anna van Gulpen en haar echtgenoot Godefridus Schaepen bewoond geweest. Anna kon zich echter niet meer herinneren of het familiewapen een gesloten of een open helm bevatte.

Het beleg van 1748

Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) had de Franse koning Lodewijk XV zijn zinnen gezet op Maastricht. Op 9 april 1748 begon de belegering van de stad, en binnen één week was het de Fransen gelukt om Maastricht volledig te omsingelen en af te sluiten van de buitenwereld. Vanaf 21 april werd de stad gebombardeerd, en uiteindelijk volgde op 7 mei de officiële capitulatie. Uit de akte van notaris Ruijters blijkt dat het huis op de Grote Gracht, waarin zich de ramen met het familiewapen bevonden, zwaar was getroffen tijdens de bombardementen in 1748. Hierdoor waren de ramen gesneuveld, en konden deze niet meer beken worden. In de akte waarin Anna van Gulpen haar

verklaring aflegde, verscheen ook de zesenzeventigjarige Maria Schaepen. Maria was een zus van Godefridus Schaepen, en daarmee dus ook een tante van de gebroeders Tackoen. Maria was een kloosterzuster in het Wittevrouwenklooster, destijds gelegen aan het Vrijthof in Maastricht. Maria Schaepen legde dezelfde verklaring af als haar schoonzus Anna van Gulpen, maar ook zij kon zich niet meer herinneren of het wapen een gesloten of een open helm bevatte.

Een dag nadat Anna van Gulpen en Maria Schaepen notaris Ruijters hadden bezocht, verschenen nog twee andere getuigen op het kantoor van de notaris. Het waren de priester Petrus van Heijlerhoff, de toenmalige eigenaar van het huis op de Grote Gracht, en Joannes Breuls. De moeder van priester Van Heijlerhoff had het huis twaalf à dertien jaar geleden gekocht, en door haar overlijden was hij nu eigenaar geworden. De ramen, met daarop geschilderd het wapen van de familie Schaepen, waren hem bekend, maar ook hij verklaarde dat die tijdens het beleg van 1748 waren gesneuveld. Joannes Breuls had het huis op de Grote Gracht vaak bezocht in de tijd dat Godefridus Schaepen er nog woonde. Ook hij kon zich die ramen nog goed herinneren.

Een tekening van het wapen van de notarisfamilie Schaepen, als bijlage gevoegd bij de akte van 4 februari 1751.

Mogen we even een gevoelig onderwerp aansnijden?

Vereniging
Rembrandt

Rembrandt,
De anatomische les
van Dr Nicolaes Tulp
1632
MAURITSHUIS
DEN HAAG

Overlijden. We hebben het er niet graag over, maar we krijgen er allemaal mee te maken. Dan is het goed om te weten dat u Vereniging Rembrandt in uw testament kunt opnemen. Zo leeft uw kunstliefde voort en kunnen de generaties na u ook genieten van topkunst in Nederland. Als u de QR-code hieronder scant, vindt u meer informatie over nalaten. Daar kunt u ook het boekje *Van blijvende waarde* aanvragen.

Vereniging Rembrandt. Voor topkunst in Nederland.

Een keizersnede

De vraag die de beide akten van notaris Ruijters opwerpen, is: wat was het doel van deze akten? Als het betreffende wapen al sinds mensenheugenis werd gebruikt door de familie, hoe kan het dan zijn dat er in 1751 geen zegels meer te vinden waren? De leden van de familie Schaepe werden bovendien vooral begraven in kerken en kloosters. Waren in 1751 geen grafstenen meer aanwezig waarop het familiewapen was afgebeeld? Waren de ramen het enige bewijs? Het zet je aan het denken. Probeerden de gebroeders Tackoen hun moederlijke afstamming op te poetsen? In 1696 was dat ook al eens gedaan toen de hiervoor genoemde kloosterzuster Maria Schaepe haar intrede deed in het Wittevrouwenklooster. Zij diende toen te beschikken over documenten waaruit bleek dat zij uit een familie kwam met een groots en onberispelijk verleden. Meerdere Maastrichtenaren legden op 22 november 1696 ten overstaan van notaris Veusens verklaringen af over alle functies die de voorouders van de aanstaande kloosterzuster hadden vervuld. In de akte werd zelfs vermeld dat haar

Het Wittevrouwenklooster aan het Vrijthof in Maastricht, in 1670 getekend door Valentijn Klotz. In dit klooster verbleef Maria Schaepe, die op 4 februari 1751 een verklaring aflegde over het wapen van haar familie.

‘Wat was het doel van de akten?’

overgrootvader Hendrick Schaepe (geboren omstreeks 1585), die schout van Rijkholt was geweest, uit het lichaam van zijn moeder was gesneden. Blijkbaar zorgde een voorvader die met behulp van een keizersnede ter wereld was gekomen voor glorie en glans.

Stefan Vrancken

Literatuur

- Prof. mr. A. Fl. Gehlen, *Het notariaat in het tweeherig Maastricht. Een rechtshistorische schets van de inrichting en praktijk van het Maastrichtse notariaat vanaf zijn opkomst tot aan het einde van de tweeherigheid over de stad (1292-1794)*, Van Gorcum, Assen 1981.

Bronnen:

- Historisch Centrum Limburg te Maastricht, toegangsnummer 20.241, Notarissen ter standplaats Maastricht 1544-1842.

In Memoriam Ton Gehlen

Op 9 augustus jl. overleed op 92-jarige leeftijd prof. mr. A.Fl. Gehlen, sinds 1962 donateur en tot 2014 lid van de Raad van Toezicht. Ton Gehlen was notaris te Heerlen en bekleedde de bijzondere leerstoel Rechtsgeschiedenis der Limburgse Territoria aan de Universiteit Maastricht. Hij was ook voorzitter van de redactieraad van *De Notaris in woord en beeld*. De Notariële Stichting gedenkt Ton Gehlen met eerbied.

Spagaat tussen bescherming en testeervrijheid

De verboden beschikkingen in het erfrecht zijn te zwart-wit. Dat betoogt Rik de Jonge, in zijn recente proefschrift én tijdens de cursus 'Actualiteiten erfrecht' op 4 november.

Rik de Jonge (toegevoegd notaris bij Elan Notarissen, vestiging De Wijk) heeft in zijn eigen praktijk wel eens twijfels gehad over een huishoudelijke hulp die was opgenomen in het testament van een eenzame oudere. Hij

kwam tot de conclusie dat er geen sprake was van erfrechtelijk misbruik, maar dat zou in zo'n geval wel kunnen. Zouden nabije familieleden in zo'n situatie bezwaren opperen, dan zouden zij in het huidige erfrechtelijke systeem wei-

nig kunnen uitrichten, aldus De Jonge. Alleen als de begunstigde in het erfrechtelijk vastgestelde rijtje staat van zogenoemde 'verboden beschikkingen' kan die achteraf aangetast worden. Dat rijtje vindt De Jonge te beperkt en anderzijds te absoluut.

Manco in de wet

Onder verboden beschikkingen vallen bijvoorbeeld voogden, BIG-personen, dominees en dienstdoende notarissen. Staan zij in het testament, dan gaat de wetgever er voetstoots vanuit dat er sprake is van misbruik door beïnvloeding. De wettelijk erfgenamen kunnen de toewijzing tenietdoen, als aan de voorwaarden van een verboden begunstiging is voldaan.

Maar volgens De Jonge zijn er wel meer categorieën van personen te bedenken waarover twijfels kunnen rijzen. En die blijven buiten schot doordat ze niet in het rijtje van uitgesloten personen staan. 'Een casus is de persoon op leeftijd die wordt beïnvloed door zijn klusjesman of hulp in de huishouding. Komt deze persoon op eigen aandrigen in het testament, dan wordt die geen strobreed in de weg gelegd. De wilsbeschikking is nauwelijks aan te tasten. Terwijl er wel sprake kan zijn van ongeoorloofde beïnvloeding. Dat is een manco in de wet.'

De geestelijke adviseert: "Het is niet verstandig van u, waarde zuster, om uw vermogen toe te vertrouwen aan een ongelovige notaris". De litho van Oswald Heidbrinck verscheen in 1901 in het Franse tijdschrift *L'Assiette au Beurre*.

Beroep op wilsonbekwaamheid

De wetgever vreest te veel processen. Maar volgens De Jonge kan dat best meevallen. Bij het opstellen is het testament immers al langs de notaris gegaan, als het goed is houdt die misbruik aan de voorkant tegen. 'Doordat de notaris het onder vier ogen bespreekt, zou er geen sprake van beïnvloeding moeten zijn. Dat is in de meeste gevallen ook zo. Uit mijn veldonderzoek onder Nederlandse notarissen blijkt dat een beroep op verboden beschikkingen maar zo nu en dan voorkomt. Maar helemaal waterdicht is het systeem niet.'

De Jonge is er voorstander van om een uiterste wilsbeschikking vernietigbaar te maken wegens misbruik van omstandigheden. Op dit moment beroept een nabestaande, die een testament wil aanvechten in een situatie die naar misbruik neigt, zich vaak op wilsonbekwaamheid (bijvoorbeeld door dementie) van de overledene. Daarover wordt volgens De Jonge vrij veel geprocedeerd. 'Dat is behoorlijk lastig te bewijzen, omdat daarvoor een artsverklaring nodig is dat de erflater op het moment dat het testament werd opgesteld niet wilsbekwaam was. Die zal meestal niet voorhanden zijn. Verder heeft de nabestaande zelf natuurlijk ook een belang.'

Spagaat in het erfrecht

Aan de andere kant hoeft niet iedereen die in het rijtje van verboden beschikkingen staat kwaad in de zin te hebben. De Jonge: 'Stel dat een oudere al lange tijd geen contact heeft met zijn kinderen of geen nabije familie heeft, terwijl zich al jarenlang een uitgesloten persoon, bijvoorbeeld een pastoor, om hem bekommert. Komt die in het testament, dan kan dat als aan de voorwaarden wordt voldaan direct vernietigd worden, terwijl er misschien helemaal geen sprake is van misbruik. Het systeem is nu wel erg zwart-wit.' Het zou fair zijn als de begunstigde zich zou kunnen verdedigen door tegenbewijs te leveren dat dit echt de eigen wens van de erflater was, aldus De Jonge.

Rik de Jonge

'Er is in het erfrecht een spagaat tussen de bescherming van kwetsbare personen en de testeervrijheid.'

Er is in het erfrecht een spagaat tussen de bescherming van kwetsbare personen en de testeervrijheid, concludeert De Jonge. 'Ik denk dat de testeervrijheid in het geval van de verboden beschikkingen zo meer ruimte kan krijgen, zonder dat het ten koste van bescherming van de erflater gaat.'

Interessante rechtspraak

De Jonge zal het – onderbelichte – onderwerp verder uitdiepen tijdens zijn cursus 'Actualiteiten erfrecht' op 4 november. Daarbij komen ook andere ontwikkelingen aan bod, zoals de vraag of een wettelijk vertegenwoordiger van een erfgenaam verplicht is een beroep te doen op de legitieme portie. Ook actueel is de vraag naar de status van een concept-testament waaronder nog geen handtekening staat, is dat toch onder omstandigheden rechtsgeldig? En hoe zit dat met een aantoonbaar verouderd testament: stel dat de omstandigheden van de erflater tussentijds zijn veranderd, bijvoorbeeld door een huwelijk, valt het testament dan anders uit te leggen? De Jonge: 'Er is de laatste tijd zoveel interessante rechtspraak gepubliceerd. Het erfrecht leeft!'

Lizanne Schipper

De 'verboden beschikkingen' in het erfrecht

Op 25 november 2024 promoveerde Rik de Jonge aan de Rijksuniversiteit Groningen op het proefschrift *De 'verboden beschikkingen' in het erfrecht*.

Zijn proefschrift, 436 pagina's dik, is verschenen in de reeks *Ars Notariatus*, deel 187. ISBN 9789013180350; prijs € 80,00.

Cultuur als erfenis

GEEF HET
AAN

Als cultuur en natuur u lief zijn, kunt u er ook na leven aan bijdragen met uw nalatenschap.

Het Cultuurfonds begeleidt en adviseert bij het organiseren van cultuur als erfenis.

Ga naar www.cultuurfonds.nl/nalaten voor meer informatie of om de brochure Cultuur als erfenis aan te vragen.

het
Cultuurfonds

Programma postacademisch onderwijs najaar 2025

Onderstaande lezingen worden komend najaar georganiseerd door de Stichting. De cursussen (tenzij anders vermeld) vinden plaats in het gebouw van de Stichting, Van Eeghenstraat 222 te Amsterdam. De Stichting organiseert dit najaar 5 hybride cursussen. Tijdens deze hybride cursussen kan de deelnemer de locatie kiezen van waar hij of zij de cursus wil volgen. De cursus wordt verzorgd vanuit de locatie van de Stichting, Van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam en tegelijkertijd opgenomen en afgespeeld op een (gesloten) YouTube-kanaal.

Het complete overzicht van de lezingencyclus met daarbij uitgebreide titelbeschrijving, datum, nadere toelichting en overzicht erkende PO-studiepunten staat op de website: <https://notarielestichting.nl/postacademisch-onderwijs/programma/>

Opgave voor één of meer cursussen kan via de website. Zie voor de online ethiekcursussen pagina 5 van deze Ponder.

Via de site, nieuwsbrief en sociale media wordt u op de hoogte gehouden van aanvullingen en wijzigingen in het programma. Meer info? Mail naar info@notarielestichting.nl.

Maandag 8 september 2025, 09.00 tot 12.30: **Wandelen met de WWFT** | Docent: prof. mr. dr. B. Snijder-Kuipers | 3 studiepunten.

Donderdag 25 september 2025, 14.30 tot 17.00: **Actualiteiten Tuchtrect** / **Hybride cursus via YouTube** | Docenten: mr. J. Mencke en mr. J. Kraaikamp | 2 studiepunten

Dinsdag 7 oktober 2025, 14.30 tot 17.00: **Onbeheerde nalatenschappen** / **Hybride cursus via YouTube** | Docenten: P.H.M. Junier-Versluis en R. Sikma | 2 studiepunten

Donderdag 9 oktober 2025, 14.30 tot 17.00: **Testamenten voor kunstenaars** / **Hybride cursus via YouTube** | Docent: prof. mr. D.J.G. Visser | 2 studiepunten

Dinsdag 4 november 2025, 13.30 tot 17.00: **Actualiteiten Erfrecht en de 'verboden beschikkingen' in het erfrecht** / **Hybride cursus via YouTube** | Docent: mr. dr. H.J. de Jonge | 3 studiepunten

Dinsdag 11 november 2025, 12.00 tot 13.00: **Uitleg van statuten** / **Online via Teams** | Docent: mr. P.H.N. Quist | 1 studiepunt

Donderdag 13 november 2025, 14.30 tot 17.00: **Actualiteiten registergoederenrecht** / **Hybride cursus via YouTube** | Docent: prof. mr. F.J. Vonck | 2 studiepunten

Donderdag 27 november 2025, 14.30 tot 17.00: **Oud goud voor nieuwe juwelen binnen de notariële rechtspraak van maatschappelijk verantwoord ondernemen** | Docenten: prof. mr. B. Bier en mr. S.F. van Koningsbruggen | 2 studiepunten

Donderdag 4 december 2025, 12.00 tot 13.00: **Update WWFT en UBO-register** / **Online via Teams** | Docent: prof. mr. dr. B. Snijder-Kuipers | 1 studiepunt

Cameraopstelling voorafgaand aan het hybride onderwijs op 17 april 2025.

Van der Jagt, de notaris die schrijft en dicht

Dit jaar verscheen de biografie *Een vrije geest. Het uitzonderlijke leven van Betje Wolff*. De auteur is Marita Mathijssen, emeritus hoogleraar Moderne Nederlandse Letterkunde. In het ruim 400 pagina's dikke boek is er ook aandacht voor notaris Gerrit van der Jagt, een fan van de schrijfster.

Betje Wolff (1738-1804) kennen we tegenwoordig als de helft van het schrijversduo dat zij jarenlang vormt met Aagje Deken. Hun correspondentie begint in 1776, maar Wolff is al langer actief als schrijfster. En ze kent een aantal bewonderaars; een daarvan is notaris Van der Jagt. Gerrit van der Jagt (1750-1834) wordt op zijn 19e benoemd tot notaris te Schiedam (1769-1774). Het is niet zijn laatste standplaats. Van der Jagt is ook notaris te Oostzaan 1777-1778, De Rijp 1778-1782, Beverwijk 1782-1806, Zaandijk 1795-1806 en tot slot in zijn geboorteplaats Maassluis 1810-1834.

Betje Wolff leert Van der Jagt, die 12 jaar jonger is, al kennen in zijn Schiedamse tijd. Ze noemt hem dan “een allerbekwaamst jongman”. Over een lange periode zullen Van der Jagt en Wolff contact met elkaar hebben. Het lijkt er zelfs op dat Van der Jagt zijn standplaats als notaris wijzigt als Wolff verhuist. Op belangrijke momenten is hij er voor de schrijfster. Bijvoorbeeld als de echtgenoot van Betje overlijdt. Hij stelt ook het testament van Betje op: Aagje Deken wordt tot erfgenaam benoemd. Maar er is ook sprake van vriendschap. Als de notaris gaat trouwen schrijven Wolff en Deken een huwelijksgedicht voor het jonge paar op. Een aantal jaren daarvoor had Van der Jagt zelf een gedicht op zijn vriendin Betje geschreven. De eerste regels:

Myn Betje, lieve, brave en veel begaafde vrouw!
Op wier oprechtheid, deugd en vriendschap 'k meest
vertrouw.
'k Wil in uw lief gezelschap wezen;
Of 'k moest uw' schoone werken lezen:
Of and're boeken, die gy zelf my aanbeveelt.
Hebt gy een vriend die meer in uwe glorie deelt?¹

In de latere levensjaren van Betje Wolff lijkt het erop dat het contact verwaterd is. Misschien dat de politieke situatie daar mede de oorzaak van is. Betje Wolff en Aagje Deken wonen een tijd in Frankrijk. En Van der Jagt is onder andere druk in de weer met juridische boeken. De nieuwe wetten van de Bataafse Republiek en de Napoleontische tijd vragen zijn tijd. In 1810 verschijnt van zijn hand *Eenige Acten en Aanteekeningen, ten dienste van Notarissen, na de invoering van 't nieuwe Wetboek*.

Een kopie van het boekje bevindt zich in de bibliotheek van de Stichting. Het lijkt er niet op dat het een bestseller is geworden. In ieder geval was er een recensent die het schrijfsel niet wist te waarderen:

Dat de Heer van der Jagt, dit Boekje schrijvende, het opregt en wel gemeend heeft, willen wij gaarne gelooven, maar dat de goede man geen aanleg hoegenaamd heeft, om als Schrijver op te treden, is op iedere bladzijde van zijn Werkje blijkbaar. - Die niets weten, kunnen er geene handleiding door bekomen; en die slechts iets weten, zullen er hunne kennis op geen punt door kunnen vermeerderen. - De Formulieren zijn over het algemeen gebrekig en slordig. - De invoering van het Fransch Notariaat heeft aan de zaken eene geheel andere gedaante gegeven; maar al ware dit niet gebeurd, wij zouden dit Boekje moeten tellen onder die gewrochten, welke zoo ras sterven, als zij geboren worden.²

Daan Meijer

Betje Wolff

¹ Marita Mathijssen, *Een vrije geest. Het uitzonderlijke leven van Betje Wolff*, Amsterdam 2024, p. 181-182
² *Vaderlandsche letteroefeningen*. Jaargang 1811, p.595

Worstelingen om de Arbeitseinsatz van studeerenden in oorlogstijd (1940-1945)

ISBN 9789013179521

Ars Notariatus 186

Aantal pagina's: 35

Verschijningsdatum: 03/09/2024

Prijs: € 25,50

In het Nationaal Archief in Den Haag wijst de archivaris me een tafel met vier karren ernaast. Het is nog maar een fractie van wat ik heb gereserveerd, vertelt ze. In de ietwat hopeloze zoektocht naar mijn opa, een rijksambtenaar bij het ministerie van Sociale Zaken vóór, tijdens en ná de oorlog heb ik een spreekwoordelijke hooiberg aan bruine dozen laten verzamelen. Ik breng dagen door achter de witte tafel en pak de dozen een voor een uit. De inhoud is soms chaotisch, soms ontroerend. Er zijn zorgvuldig geordende stukken, losse velen papier, prachtige logboeken met beschilderde sneden.

Ik vind hem uiteindelijk bij de afdeling Arbeidsbemiddeling in de sectie landbouw. Een beetje opgelucht zie ik dat hij brieven tikte om vrijstellingen te vragen voor de Arbeitseinsatz voor boeren en knechten. De laatste getuige van zijn aanwezigheid is een Duitse brief waarin staat dat hij te veel vrijstellingen vraagt. In dezelfde afdeling Arbeidsbemiddeling stuit ik op een separate ordner over de notarieelen. Dat intrigeert me, als gastonderzoeker bij de Vakgroep Privaatrecht en Notarieel Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

In oktober 1942, op het moment dat Pitlo zich voorbereidt op een herdenkingsrede voor het eeuwfeest der Notarisswet, wordt in Utrecht de eerste universiteitsstudent voor de Arbeitseinsatz opgeroepen. Studenten zouden worden vrijgesteld. Maar deze jongeman wordt verdacht van een schijninschrijving. Rector magnificus Van Vuuren schrijft een brief aan Jan van Dam, secretaris-generaal van het departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming over de kwestie. Van Dam is geen nationaalsocialist, maar een docent in hart en nieren die in de hoop op een goede afloop meebeweegt met kleine stapjes op een hellend vlak. Wat volgt, zijn brieven, nota's, interventies door de departementen, tussen rectoren, juristen, lectoren en de bezettingsmacht. Van Dam vraagt uitstel, benadrukt de maatschappelijke schade van onderbroken opleidingen en smeekt in een wanhopige notitie die meerdere kladversies kent, de Reichskommissar om het geestelijk leven van Europa geen doodsteek te geven. Maar de terreur groeit. Van Dam introduceert de loyaliteitsverklaring die studenten laat beloven zich te onthouden van

Ars Notariatus

Op initiatief van de Stichting is de serie *Ars Notariatus* in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Wolters Kluwer de serie in samenwerking met de Stichting. Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting op van 20%.

De redactie van *Ponder* vraagt auteurs van recente delen in de serie *Ars Notariatus* te beschrijven hoe hun boek is ontstaan en wat de opzet ervan is.

Rosalie Koolhoven

anti-Duitse daden. De 'notarieelen' ontvangen een eigen behandeling. Zij waren studeerenden, maar geen universitair studenten. Van Dam probeert hen eerst te laten meeliften op de vrijstelling voor universitair studenten, maar die gelijkstelling trekt de groep later mee in de discussie om de loyaliteitsverklaring. De correspondentie laat zien hoe is geprobeerd om de notarieelen lange tijd te vrijwaren van tewerkstelling en om het kwaad uit te stellen.

Mijn onderzoek is een poging om een stukje van de geschiedenis van rechtenstudenten in oorlogstijd te reconstrueren. En het is ook niet meer dan een poging. Toen de Duitse verdedigingswal aan de westkust vorm kreeg, moest het departement van Sociale Zaken verhuizen naar Amsterdam. Dol als de Duitsers waren op administratie moest het hele archief van de Arbeidsbemiddeling mee. De ambtenaren moesten de verhuizing zelf doen, per schip. Via een glijgoot vanaf de kade werd het archief op dekschuiten geladen waarbij tal van ordners en dozen in het water terecht kwamen. Een van de volgeladen dekschuiten zonk. Wat restte, kwam terecht in de kelder van het Scheepvaarthuis aan de Prins Hendrikkade in Amsterdam en verhuisde na de oorlog met alle ambtenaren terug naar Den Haag.¹ Daar vond ik – wat er na alle jaren nog van over is – in een van die vele bruine dozen.

Rosalie Koolhoven

¹ P. van Midden, *Archiefbeschrijving, NL-HaNA, SZ / Arbeidsbemiddeling*, 2.15.13.

Meerouderschap en het erfrecht

ISBN 9789013181432

Ars Notariatus 188

Aantal pagina's: 375

Versrijningsdatum: 11/07/2025

Prijs: € 75,00

In 2016 bracht de Staatscommissie Herijking Ouderschap het rapport 'Kind en ouders in de 21ste eeuw' uit. Het rapport bevatte 68 aanbevelingen om het familierecht beter aan te laten sluiten op de samenleving van nu. Eén daarvan was het wettelijk mogelijk maken van meerouderschap: de situatie waarin een kind meer dan twee ouders heeft die een rol spelen in de opvoeding en verzorging. Volgens de huidige Nederlandse wet kan een kind maximaal twee juridische ouders hebben, waardoor de andere volwassenen die betrokken zijn bij de opvoeding van het kind voor de wet niet als ouder

worden erkend. Denk aan samengestelde gezinnen waarin kinderen opgroeien met stiefouders die na de scheiding van de juridische ouders ook betrokken zijn bij de opvoeding van het kind. Als zo'n situatie ontstaat ná de geboorte van het kind, spreken we van *niet-intentioneel meerouderschap*. Ontstaat de gezinssituatie vóór de geboorte, dan heet het *intentioneel meerouderschap*. Hier is bijvoorbeeld sprake van als een mannenstel en een vrouwenstel samen besluiten om een kind op te voeden. De Staatscommissie stelde voor om in het geval van *intentioneel meerouderschap* toe te staan dat een kind

maximaal vier juridische ouders kan hebben.

Ondanks dit advies is er nog geen wetsvoorstel ingediend. Wel heeft Tweede Kamerlid Michon-Derkzen recent aangegeven te werken aan een initiatiefvoorstel.

Het rapport van de Staatscommissie ging uitgebreid in op hoe zo'n wettelijke regeling eruit zou kunnen zien. Wat nog ontbrak, was een onderzoek naar de gevolgen van meerouderschap voor andere rechtsgebieden, zoals het erfrecht en de erf- en schenkbelasting. Daar richt dit proefschrift zich op.

Het doel van het proefschrift is tweeledig. Enerzijds is gekeken naar de erfrechtelijke positie van het kind in de huidige situatie waarin een kind maximaal twee juridische ouders kan hebben. Onderzocht is wat de huidige erfrechtelijke

positie van het kind in een meeroudergezin is en hoe het erfrecht en de Successiewet kunnen worden aangepast zodat het kind bij alle betrokkenen op gelijke wijze in de erfopvolging kan worden betrokken. Anderzijds is gekeken naar de door de Staatscommissie voorgestelde situatie waarin meerouderschap wettelijk wordt geregeld. Daarvoor is onderzocht welke knelpunten in het erfrecht en de Successiewet kunnen ontstaan met de invoering van een dergelijke wettelijke regeling.

Om tot aanbevelingen voor beide situaties te komen, is het onderwerp in historisch en internationaal perspectief geplaatst. Daarbij is gekeken naar de rechtsbeginselen die ten grondslag liggen aan het erfrecht en de Successiewet. Ook is onderzocht of er op basis van mensenrechtenverdragen, zoals het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en het Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK), verplichtingen bestaan voor Nederland om meerouderschap juridisch gezien beter te regelen.

Voor de huidige situatie waarin een kind ten hoogste twee juridische ouders kan hebben, zijn in het proefschrift aanbevelingen gedaan die passen binnen het wettelijke systeem. Met deze aanbevelingen kan de erfrechtelijke positie van het kind in een meeroudergezin worden versterkt, maar wordt niet tot volledige gelijke bescherming en erkenning van alle kinderen in een meeroudergezin gekomen. Dit kan alleen worden bereikt met de invoering van een wettelijke regeling voor meerouderschap. Als die regeling wordt ingevoerd, hoeven het erfrecht en de Successiewet niet volledig op de schop. Er zijn wel enkele aanpassingen nodig, maar de gevolgen voor de uitvoering zijn beperkt. Volgens dit onderzoek zijn die beperkte gevolgen dan ook geen reden om af te zien van wetgeving voor meerouderschap.

Michelle Michels

Michelle Michels

Het signet van de notaris (46)

Pauselijke notarissen

'De paus kon ook toestemming geven aan de bisschop om notarissen te benoemen.'

Nadat de Utrechtse bisschop Frederik van Sierck op 20 juni 1322 was overleden kwamen de kanunniken van de vijf Utrechtse kapittels een week later in het generaal kapittel bijeen om een nieuwe bisschop te kiezen. Deze rechtshandeling werd in een notariële akte vastgelegd door de keizerlijke notaris Gerardus de Westrenen. Zijn signet is vrij traditioneel en bevat een negental lettertekens die waarschijnlijk betrekking hebben op zijn naam.

Ik hoopte bij de pausverkiezingen in de middeleeuwen ook notariële ondersteuning van de kardinalen bijeengekomen in het conclaaf te kunnen vinden, maar dat bleek niet het geval. Wel hielden sommige kardinalen in een klein notitieboekje de stemmen bij. De toenmalige archivaris van het Vaticaan pater Jozef Metzler, O.M.I. liet mij in december 1986 een dergelijk boekje zien.

Dus geen notariële activiteit bij een nieuwe paus. Maar het omgekeerde deed zich wel voor: pauselijke activiteit bij een nieuwe notaris.

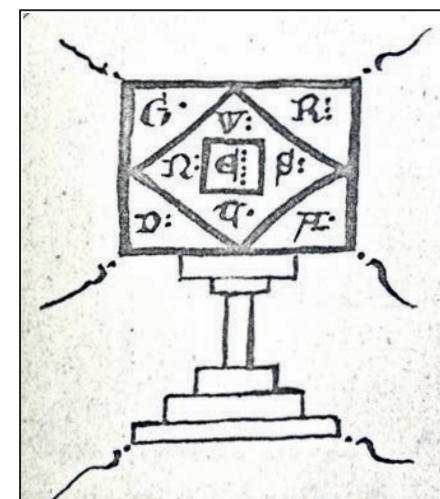
Hoewel de meeste notarissen hun aanstelling door of vanwege de keizer kregen, waren er toch ook veel notarissen die hun aanstelling aan de paus te danken hadden. In de gepubliceerde pauselijke kanselarijregisters blijken tussen 1348 en 1472

ruim 100 notarissen, afkomstig uit het bisdom Utrecht, rechtstreeks aangesteld te zijn door de paus. Na zo'n creatie moest de nieuwe notaris zich laten examineren, soms door een kardinaal, en vervolgens de vereiste eed afleggen. Daarnaast kon de paus ook toestemming geven aan een bisschop, een legaat of een andere hoge geestelijke om één of meer geschikte

mannen de hoedanigheid van notaris te verlenen. Vóór 1348 telde ik in ons gebied zes notarissen die zich als *notarius publicus apostolica auctoritate* aanduidden, maar die niet in de kanselarijregisters vermeld worden. Van vijf van hen is zeker dat ze in Utrecht werkzaam waren, maar van Judocus dictus Hanoet is dat niet zeker. Hij geeft in 1337 afschrift van de akte van belening in 1309 door graaf Willem III van Holland met huis en heerlijkheid van IJssel-

stein aan Gijsbrecht van IJsselstein in 1309. In het signet van Judocus heeft hij kennelijk zichzelf afgebeeld met zijn naam, verwijzend naar de ook afgebeelde satan: Joost mag het weten. Dit signet is het bewijs dat de benaming van de duivel als Joost al in de middeleeuwen voorkwam en dus niet uit het Javaans afkomstig is (volgens Wikipedia).

Caspar van Heel

Het signet van Gerardus de Westrenen. Utrechts archief, Kapittel van Sint Pieter.

Het signet van Judocus dictus Hanoet. Nationaal archief, Nassause domeinraad, stukken Anna van Buren, inv.nr. 7, reg.nr. 122.

Emile Luijten

Notaris, hoogleraar, advocaat en trotse Zuid-Limburger

Portret Emile Luijten

Emile Luijten is een van bekendste notariële juristen van de 20ste eeuw. Hij was onder andere actief als notaris, hoogleraar, auteur, organisator en advocaat. Na zijn overlijden hebben zijn erfgenamen een deel van zijn nalatenschap gedoneerd aan de Notariële Stichting. Dit deel, dat boeken, foto's, documentatie en oude objecten bevat, is gearchiveerd.

Prof. mr. Merilius Adrianus Antonius (Emile) Luijten heeft een grote bijdrage geleverd aan de notariële wetenschap en de notariële praktijk. Hij heeft een bijzonder verhaal. Al op de Hogere Burgerschool was hij oprichter en voorzitter van een Katholieke schaakclub en een tennisclub. In zijn werkende leven was hij oprichter en voorzitter van Juridisch Genootschap te Maastricht en Stichting Notariaat Euregio. Het driedelig Notarieel Staatsexamen werd voor Luijten door de Tweede Wereldoorlog onderbroken, waardoor hij jarenlang 2/3e kandidaat-notaris was. Zijn studie lag stil vanwege zijn gevangenneming in Kamp Vught, gevolgd door de Arbeits-einsatz in Straatsburg en Heidelberg. Daarna is hij ondergedoken bij een boer in Wijchen. En vervolgens sloot Luijten zich aan bij het Britse leger dat Duitsland introk. Eind 1946 trouwde hij. In het deel van de nalatenschap dat door zijn erfgenamen aan de Notariële Stichting is geschonken, is zijn verhaal te herkennen. Zo blijkt uit de grote hoeveelheid documentatie van het door hem ge-

organiseerde postacademisch onderwijs, dat hij veel energie besteedde aan kennisoverdracht. Neem als voorbeeld de correspondentie met deelnemers, de KNB, evenementenlocaties, sprekers en tolken. Vaak moest er per deelnemer meerdere keren over en weer worden ge-e-mailed, ook in het Duits en Frans. Samen met prof. mr. W.R. Meijer organiseerde Luijten tot 2012 talloze studiedagen. Daarnaast trad hij regelmatig op als promotor. Hij had dit trouwens van geen vreemde: zijn moeder was onderwijzeres en zijn vader hoofd der school. De nalatenschap bevat ook studieboeken van Luijten. In deze boeken is te zien hoe consciëntieus hij te werk ging. Hij las niet passief: hij onderstreepte, commentariseerde en corrigeerde. Doorgaans somde hij op het voorblad van een boek de fouten op, met verwijzing naar het paginnummer.

Luijten was actief tot op hoge leeftijd. In een akte van statutenwijziging van het Juridisch Genootschap te Maastricht is te zien hoe de maximale leeftijd waarop iemand benoembaar is als bestuurder wordt verhoogd van 70 naar 72 jaar oud. Luijten was op dat moment 70 jaar. Ook was hij geruime tijd de oudst praktiserende advocaat van Nederland. Naast documenten in relatie tot Luijten bevat de nalatenschap ook andere objecten die relevant zijn voor de notariële wetenschap. Zo is er informatie vindbaar over de invoering van het appartementsrecht, de afschaffing van de vaste tarieven, een Manuel du Notaire uit 1818 en nog veel meer. Het deel van de nalatenschap van Emile Luijten is vanaf nu raadpleegbaar bij de Notariële Stichting. U bent van harte welkom om een kijkje te nemen in onze bibliotheek.

Tos Hartman

Imponderabilia

Een cadeau uit Frankrijk

In 1993 vierde de KNB (toen nog de afkorting voor Koninklijke Notariële Broederschap) het 150-jarig bestaan van de organisatie. Veel festiviteiten vonden plaats in Maastricht. Een (nog onbekende) André Rieu trad er op en er was gelegenheid tot boogschieten. Op de eerste avond van de lustrumviering bood het bestuur van de KNB een diner aan voor onder meer buitenlandse gasten. Ter gelegenheid daarvan schonk de Franse president van de *Conseil Supérieur du Notariat* aan de toenmalige voorzitter van de KNB, Jan Klinkenberg, een mahoniehouten bakje met antieke kantoorbenodigdheden aan.

In deze *necessaire de bureau* zitten onder meer een stempel, briefopener en een puntenslijper. Het geheel is gedateerd *Epoque Empire*, oftewel uit het begin van de 19e eeuw. Het bakje met acht onderdelen is na enige omzwervingen aan de collectie van de Notariële Stichting toegevoegd.

Een Ponder voor de Stichting

Op 22 juni 2025 overleed Kees van Rietschoten, tussen 1979 en 2002 notaris te Amsterdam. Ook na zijn defungeren kwam Kees regelmatig op de Stichting om zijn kennis bij te houden. Bij een van die gelegenheden bracht hij zijn ponder ter sprake. Deze weegschaal bevond zich op zijn balkon. Omdat hij voornemens was te verhuizen dacht hij dat de Stichting wellicht een mooie plek voor de hangweegschaal zou zijn. In grote dankbaarheid is de ponder aanvaard. Het is een blijvend aandenken aan onze donateur Kees van Rietschoten.

De toga en baret van Pitlo

Het zal veel lezers van Ponder bekend zijn dat de Notariële Stichting in 1951 is opgericht door de Amsterdamse hoogleraar Prof. Mr. Adriaan Pitlo. Een groot deel van de cultuurhistorische collectie is ook bijeengebracht door Pitlo. Zijn reizen naar met name Italië en zijn vele contacten met het notariaat in Europa hebben geleid tot de unieke verzameling, die heden ten dage te zien is in de kapel aan de Van Eeghenstraat te Amsterdam. De Stichting beheert ook persoonlijke zaken van Pitlo, zoals zijn zakhorloge, schrijfgerei en onderscheidingen. Onlangs heeft de Stichting ook de toga van Pitlo verworven. Deze en de baret waren door hem geschonken aan Prof. Mr. Gregor van der Burght, die met Pitlo bevriend was. Van der Burght, emeritus-hoogleraar aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de Universiteit van Curaçao, promoveerde in 1973 bij zijn leermeester op het wettelijk deelgenootschap en was ook de auteur van vele edities van het Erfrecht en het Personen- en familierecht in de Pitlo-Serie. Hij achtte de tijd gekomen om de toga en de baret aan de Stichting te schenken.

Studieboek van Luijten: Asser, Tweede deel: Zakenrecht, 7e druk (1933), p. 241.

Emile Luijten (1919-2016)

Geboren in Wijchen

- 1939 en 1941 : voltooiing deel I en deel II van het Notarieel Staatsexamen (2/3e kandidaat-notaris)
- 1947 : voltooiing deel III
- 1955 – 1963 : voorzitter van de Afdeling Limburg van de Broederschap der Candidaat-Notarissen
- 1962 : cum laude promotie op het proefschrift getiteld 'Het nieuwe huwelijksvermogensrecht'
- 1963 : benoeming buitengewoon hoogleraar notarieel recht aan de Radboud Universiteit
- 1964 – 1986 : notaris te Heerlen, daarna advocaat
- 1971 – 1979 : voorzitter Ring Maastricht toenmalige KNB
- 1982 – 2012 : medeoprichter en voorzitter van het Juridisch Genootschap te Maastricht
- 1985 – 2006 : oprichter en voorzitter van Stichting Notariaat Euregio (België, Duitsland en Nederland)
- 1987 – 2000 : hoofddocent van de Stichting Beroepsopleiding Notariaat

Aus Liebe

Met *Muziek in uw Testament* geeft u Het Concertgebouw door.

Praten over nalaten aan Het Concertgebouw Fonds?

Neem contact op via fonds@concertgebouw.nl of bel Jolien Schuerveld, 06-1780 8018.